
Recerca

ANÀLISI DELS PRESSUPOSTOS DEL SANT HOSPITAL DE POBRES DE LA VILA D'ALCOVER (1847-1863) ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE ELS CONCEPTES DE SALUT I MALALTIA AL SEGLE XIX

A TALL D'INTRODUCCIÓ

Abans que enceteu la lectura de les pàgines que segueixen, cal fer unes breus però fonamentals consideracions a fi i efecte que l'anàlisi presentada resti emmarcada justament en les seves coordenades específiques.

Si hom llença un primer cop d'ull als títols que encapçalen els diferents apartats del treball que teniu entre les mans, s'adonàrà fàcilment que la base documental de l'estudi són els pressupostos econòmics de la institució analitzada compresos en el període 1847-1863. Tanmateix, l'article es construeix, en el seu eix central, al voltant de l'estructura d'un pressupost econòmic, amb els corresponents ingressos o entrades i despeses o sortides. Malgrat aquesta constatació, fóra erroni concloure que la finalitat darrera del treball no és altra que l'anàlisi exclusivament econòmica de l'hospital de pobres de la vila d'Alcover. Tot i que els "números", tan freqüentment i desgraciadament oblidats i/o infravalorats en la lectura de la història, són el suport bàsic de les hipòtesis i conclusions que es desprenen de la lectura de l'article, la nostra intenció inicial es proposa, en certa manera, de transcendir l'estricta realitat econòmica de la institució analitzada per assolir una aproximació al model de funcionament d'una institució hospitalària en un període i un marc geogràfic concrets. És en aquest sentit que el bon coneixement i la familiarització amb la problemàtica econòmica de l'hospital esdevindran un pas previ per a escatir aspectes tan heterogenis i complexos com és ara la concepció de la malaltia en el segle passat en un medi rural o bé els determinants econòmics implícits en el propi concepte de salut o en les condicions d'assistibilitat sanitària; aspectes que, al cap i a la fi, ens mostraran elements bàsics a tenir presents en la construcció de l'univers simbòlic de la gent del segle passat.

D'altra banda, l'elecció del període 1847-1863 com a marc temporal de la present anàlisi i dels pressupostos econòmics de l'hospital com a font documental bàsica no respon a un caprici del que escriu. L'investigador, en la seva lluita, o enamorament —quí sap—, constant amb els arxius documentals, es mou dins d'una dinàmica dialèctica entre allò que posseeix i allò que li és negat. El fet de poder disposar a l'Arxiu Històric Municipal de tots i cadascun dels pressupostos dels anys compresos en el període estudiat ha estat decisiu en l'establiment dels límits als quals fèiem referència. No obstant això, en un intent per no caure en l'anquilosament eixorc de la limitació cronològica i documental, hem volgut enriquir la present anàlisi tot fent ús de tota mena de documentació externa al període proposat que, ja sigui per la seva significació o importància, ja sigui pel fet d'omplir un buit en l'esquema desenvolupat, pogués aportar quelcom al conjunt del treball. En aquesta mateixa línia cal inscriure la consulta i utilització d'altres documents diferents dels pressupostos, com són els cadastres, els padrons de veïns o les actes municipals.

No voldria concloure aquestes breus línies introductòries sense deixar de recordar que ningú, i jo, òbviament, no en sóc ni vull ser-ne una excepció, no pot donar suport a la idea, d'altra banda pedant, de creure en l'exhauribilitat de qualsevol tema, almenys pel que fa a la investigació històrica. Això no vol dir altra cosa que, pel que fa al treball que presento en aquest Butlletí, tan sols considero encetat el tema. Posteriors anàlisis, més aprofundides, globalitzadores i complexes, poden i han d'apropar-nos més al coneixement i a la comprensió dels mecanismes configuradors dels conceptes de salut i malaltia en el segle passat, conceptes que, sense cap mena de dubte, són un reflex fidel de les tensions i els processos existents a la societat vuitcentista en els seus diferents àmbits.

1. ANÀLISI GLOBAL DE L'EVOLUCIÓ DELS PRESSUPOSTOS DE L'HOSPITAL DE POBRES DE LA VILA D'ALCOVER (1847-1863)

ANY	ENTRADES			SORTIDES		
	lliures	sous	diners	lliures	sous	diners
1847	639	11	10	644	13	—
1848	375	12	5	341	19	4
1849	324	6	7	243	9	2
1850	420	57	2	267	7	2
1851	422	1	5	214	—	1
1852	602	17	2	332	8	9
1853	416	11	1	297	16	1
1854	521	14	5	305	—	2
1855	475	5	8	321	6	11
1856	398	3	2	211	4	11
1857	366	3	9	162	3	4
1858	302	18	1	120	6	5
1859	215	16	8	62	4	5
1860	442	17	5	385	4	4
1861	309	15	4	448	3	—
1862	296	18	10	465	16	10
1863	271	2	2	360	19	2

BALANÇ PRESSUPOSTARI ANUAL

DÈFICIT

ANY

1847		5 lliures
1861		139 "
1862		169 "
1863		89 "

Promig de despeses dels quatre anys: 424 lliures

SUPERÀVIT

ANY

1848		34 lliures
1849		81 "
1850		153 "
1851		208 "
1852		274 "
1853		119 "
1854		216 "
1855		154 "
1856		187 "
1857		204 "
1858		182 "
1859		153 "
1860		57 "

Promig de despeses dels tretze anys: 250 lliures

En aquest primer capítol del treball tractaré, com s'indica en el títol, d'analitzar l'evolució dels pressupostos de l'hospital d'Alcover en el període que hem pres com a objecte del nostre estudi. Es tracta, fonamentalment, de donar una primera visió global de la realitat econòmica de la institució atenent únicament al desglossament dels pressupostos de cada any en dues partides: les entrades i les sortides. L'anàlisi pormenoritzada de cada una de les partides esmentades serà tasca que em proposo de dur a terme en els capítols posteriors.

Una primera dada, pel que fa a l'estudi del present capítol, se'ns presenta plena de significació: del total de disset anys analitzats, tretze presenten com a balanç final un superàvit més o menys important, mentre que són quatre els anys el balanç dels quals és deficitari. D'altra banda, aquesta situació deficitària queda ben delimitada en el període analitzat. Efectivament, el dèficit es concentra en el trienni 1861-1863. El 1847, l'altre any deficitari, que apareix en iniciar-se el període, resta exempt, al meu entendre, de qualsevol significació, ja que el dèficit es redueix tan sols a 5 lliures

aproximadament, mentre que en el trienni abans esmentat el dèficit oscil·la entre les 89 lliures de 1863 i les 169 lliures de 1862. En aquest sentit, val a dir, també, que resulta del tot evident que la situació deficitària dels tres anys en qüestió és més producte d'un fort augment en les despeses que no pas d'una baixa significativa dels ingressos. Així, el promig de despeses dels 13 anys que presenten superàvit és de 250 lliures/any, mentre que el mateix promig de sortides pel que hem anomenat trienni deficitari és de 424 lliures/any.

A nivell global, l'evolució que s'observa en els pressupostos ve marcada de manera bastant clara. Després de l'insignificant dèficit de 5 lliures del primer any (1847), s'inicia una recuperació progressiva, que es tradueix en l'aparició en tots els anys que segueixen de superàvit i que culmina el 1852, any en el qual s'assoleix l'índex més elevat de superàvit (274 lliures). A partir d'aquest any s'inicia una davallada en els superàvits dels anys posteriors, per bé que amb força alts i baixos, que tocarà fons el 1860 amb les 57 lliures de superàvit que donarà el balanç de l'esmentat any. A partir d'aquí s'inicia el denominat trienni deficitari, amb un dèficit màxim de 169 lliures de dèficit, aparegudes el darrer any, i que semblen assenyalar una tímida recuperació, una recuperació que, efectivament, es produirà els quatre anys següents (1864-1867) amb superàvits de diferent consideració i que no ens deturarem a analitzar, puix que s'escapen amb escreix del període que hem establert per a la nostra anàlisi.

Com assenyalava d'antuvi, l'anàlisi dels capítols que segueixen ens permetrà d'aprofundir més en els microaspectes d'aquesta realitat que hem esbossat d'una forma genèrica. El perquè de les desigualtats, sovint força accentuades, en les sortides dels diferents anys, així com en les entrades; les fonts de recaptació: la finançació de l'hospital; els diferents canals i destinataris de les sortides de capital,... són algunes de les qüestions que intentarem resoldre a les pàgines que segueixen juntament amb d'altres interrogants no relacionats directament amb l'esfera econòmica.

2. L'ADMINISTRACIÓ

Els aspectes administratius de l'hospital d'Alcover es concreten, bàsicament, en dues vessants ben definides: la comissió o junta de beneficència i el col·lector de les rendes del dit hospital i administradors.

2.1. Comissió de beneficència

De la comissió o junta de beneficència, no en tenim notícies fins al 1860, la qual cosa no vol dir que sigui aquest l'any de la seva creació. D'altra banda, la migradesa de dades que hem trobat al respecte fa que restin obscurs aspectes com el de les funcions específiques de la dita junta.

El que sí podem afirmar és que el 1860 la Comissió de beneficència de l'hospital d'Alcover estava formada per les següents cinc persones:

- José Mª Martí: tinent 2n. d'Alcalde.
- Mariano Rosich: regidor de l'Ajuntament.
- Rvd. Sr. Dionisio Colomer: capellà.
- Buenaventura Bartomeu: dipositari i col·lector de les rendes de l'hospital.
- Francisco Pellisé: regidor de l'Ajuntament.

La junta, doncs, estava formada per tres membres de l'Ajuntament, el dipositari i col·lector de les rendes de l'hospital i el capellà.

És interessant, si més no, d'aprofundir mínimament en l'estatus socio-econòmic dels components de la comissió. Heus ací les dades referides als esmentats personatges que figuren al cadastre de 1860, exceptuant, òbviament, el capellà:

		Impost	Totals	Quotes contri- bució%	Ídem re- càrrecs autoritz.	TOTALS
—Buenaventura Bartomeu:	Rústica	2.285	2.271	361'7	192'92	553'99
	Urbana	436				
—José M ^a Martí:	Rústica	2.776	3.157	418'92	223'89	642'77
	Urbana	381				
—Mariano Rosich:	Rústica	750	963	127'79	68'20	196'9
	Urbana	213				
—Mariano Rosich:	Rústica	535	878	116'51	62'24	178'75
	Urbana	343				

La informació precedent, descontextualitzada com està, no aporta massa llum al problema. És per això que transcrivim, a continuació, una taula on es recull el conjunt de persones d'Alcover que el 1860 pagava contribució, agrupades segons la quantitat de rals a satisfer:

Escala o classificació per categories	Nombre de contribuent de cada categoria	Import de la contribució que satisfan els compresos a cada quota
1. D'1 ral a 10 rals	96	872'31
2. D'11 rals a 20 rals	136	2.364'7
3. De 21 rals a 30 rals	145	4.401
4. De 31 rals a 40 rals	102	4.078'4
5. De 41 rals a 50 rals	57	2.930'97
6. De 51 rals a 100 rals	164	13.192'11
7. de 101 rals a 200 rals	121	17.036
8. De 201 rals a 300 rals	41	11.194'7
9. De 301 rals a 500 rals	32	13.328'57
10. De 501 rals a 1000 rals	30	20.180'8
11. De 1001 rals a 2000 rals	11	13.710'8
12. De 2001 rals a 4000 rals	3	7.308'43
13. De 4001 rals a 6000 rals	1	4.446'62
TOTALS	939	115.042'35 rals

Com es pot observar fàcilment, dos dels components de la junta, concretament José Mª Martí i Buenaventura Bartomeu, queden inclosos a la categoria número 10, per damunt de la qual només hi figuren tres categories més que inclouen un total de 15 persones entre les tres. La situació econòmica dels esmentats Martí i Bartomeu era, no en queda pas dubte, excel·lent. És més, al padró de veïns de 1868, ambdós consten, a l'apartat reservat a la professió, com a "Hacendados". En Buenaventura Bartomeu és natural d'Alcover, té 76 anys d'edat (l'any 1868) i està casat i amb una filla. Per la seva banda, José Mª Martí és, també, natural d'Alcover, de 62 anys d'edat, casat i amb tres fills. Dada també força significativa és que, dels tres fills d'aquest darrer, dos són nois de 17 i 15 anys respectivament i en el padró esmentat consta com a professió la d'"estudiante", la qual cosa, a aquesta edat, no apareix pràcticament a ningú en tot el padró.

Per la seva banda, Francisco Pallisé i Mariano Rosich estan inclosos dins la categoria 7 que hem establert del cadastre de 1860. Representen, si més no, dos propietaris mitjans ben assentats, per bé que a l'esmentat padró de veïns del 1868 no se'ls qualifica, com ocorria anteriorment, d'"hacendados", sinó que el primer té com a professió ferrer i el segon fa de fuster.

Fent, mínimament, la síntesi del que acabem d'exposar, tenim que la comissió de beneficència de l'hospital era formada, bàsicament, per regidors de l'Ajuntament (3 membres), un representat de l'església, el capellà Dionisio Colomer, i el dipositari que, com veurem en el següent apartat, a partir de 1854 fa també les funcions de col·lector de les rendes de l'hospital.

2.2. Administradors i dipositari

Per bé que a l'apartat precedent, que hem dedicat a l'anàlisi de la junta de beneficència, assenyalava la migradesa de dades respecte de les funcions específiques de l'esmentada junta, en aquest apartat que ara ens ocupa podem aportar informació que, d'alguna manera, tot i que no ens diu res sobre les funcions de la junta d'una forma explícita, sí que implícitament ens deixa entreveure que l'administració de l'economia de l'hospital no corria a càrrec, contra el que podria semblar, de la comissió de beneficència. En efecte, a la totalitat dels pressupostos del període estudiat, al capítol de despeses de cada any, hi trobem desglossades les despeses ocorregudes mensualment. Cada mes, l'administració dels fons de l'hospital corria a càrrec d'una persona diferent. En total hi havia vuit persones dedicades a l'administració, per la qual cosa quatre d'aquestes vuit persones exercien d'administradors dos mesos a l'any. Hem analitzat, a tall d'exemple, els administradors que figuren a l'any 1852. Dels vuit administradors, dos són membres de l'Ajuntament, un pertany, segons que hem pogut constatar en una acta municipal del mateix any, a la categoria de "los mayores contribuyentes" del poble, dos són capellans de la vila (Batista Dalmau, Pvre., i Ramon Piñol, Ecònom), i els tres restants són persones no vinculades a cap de les institucions o categories esmentades.

El problema, però, no resta resolt, ja que, si bé l'existència d'administradors és efectiva de 1847 a 1854, a partir d'aquest darrer any la comptabilitat de tots els mesos de l'any és portada únicament per Buenaventura Bartomeu, que, com ja hem assenyalat a l'apartat anterior, és el dipositari de l'hospital i, curiosament també, a partir d'aquesta data esdevé el col·lector de les rendes del dit hospital, substituint el Rvd. Batista Dalmau.

Com haureu pogut constatar, a l'apartat anterior dedicat a la junta de beneficència, assenyalàvem que únicament comptàvem amb dades de l'any 1860, per bé que podem esmentar el fet que, en una acta municipal de data 6-8-1848, es fa referència de passada a la "Junta del Hospital". D'altra banda, l'existència d'administradors de l'hospital d'Alcover, segons que hem pogut veure línies amunt, finalitza l'any 1854, quan tota l'administració passa a concentrar-se almenys en la seva vessant econòmica, a mans del dipositari i col·lector de rendes de l'hospital. Vistes aquestes dues premisses, la hipòtesi és, òbviament, clara, per bé que no esdevé pas resolutiva: la qüestió està en saber si la junta de beneficència —que hem pogut analitzar únicament el 1860— seguia el mateix patró de composició que el que hem vist pel 1860, durant el període de 1847-1854. Si la composició era la mateixa que la que coneixem del 1860, resulta clar que es donava una separació evident entre la junta de beneficència, composta per cinc membres, i el grup d'administradors de l'hospital, que ho eren en nombre de vuit anualment.

Només una variació en l'estructura compositiva de la comissió de beneficència de tal i com la coneixem el 1860, que implicaria estar composta per vuit membres, pot donar-nos elements de judici per afirmar que l'administració immediata dels fons de l'hospital corria a càrrec de la dita comissió.

En qualsevol cas, penso que, a nivell general, a banda o per damunt del que acabem d'exposar, i dins del criteri que, com ja s'ha dit repetidament, ens mou a transgredir sovint els límits cronològics marcats prèviament per tal de donar una visió més rica i complexa de la realitat, hem d'assenyalar sobre l'administració un element important i a tenir en compte. Pel que sembla, segons que hem deduït de la documentació utilitzada al llarg del treball, podem donar suport a la hipòtesi segons la qual la direcció o administració de l'hospital va passar, en el decurs del temps, de dependre de l'església a dependre de l'Ajuntament. Tal afirmació la fonamentem en el fet que, com podreu veure a l'apartat 4.1 i dins del capítol dedicat als facultatius, hem topat amb un document de l'any 1690 en el qual es demana la utilització de les rendes de l'hospital, del producte de les rendes volem dir, per a l'acabament del retaule de l'església parroquial, essent significatiu el fet que el dit document va adreçat a l'arquebisbe de Tarragona. D'altra banda, i aprofundint més en aquest mateix sentit, hem pogut tenir accés a diferents documents que revelen i descriuen les visites, amb el corresponent informe, tant del visitador general de la cúria i arquebisbat de Tarragona (Any 1721), com del propi arquebisbe de Tarragona (Anys 1734, 1739, 1747, 1767), per tal d'examinar i revisar els comptes de l'hospital d'Alcover, així com el nomenament, per part de l'arquebisbe de Tarragona, del Rvd. Agustí Rusa d'Alcover com a administrador de l'hospital l'any 1748. Això d'una banda; i, de l'altra, el fet que també veurem en l'apartat i el capítol esmentats, en què l'any 1860 una carta dels facultatius de l'hospital d'Alcover reclamant el pagament dels seus sous va dirigida a l'alcalde, així com l'existència, en el mateix període, segons que acabem de veure, d'una junta d'administració o comissió de beneficència de composició majoritàriament laica, ens fa suposar, si més no, que la direcció de l'hospital va sofrir una transformació entre els segles XVIII i XIX que explicaria la preeminència del poder eclesiàstic en l'administració durant el segle XVIII i anteriors i l'assumpció de les responsabilitats econòmico-administratives per l'ajuntament, pel poder civil, en el decurs del segle XIX.

3. INGRESSOS: FINANÇACIÓ DE L'HOSPITAL

ENTRADES (*)

CONCEPTES	1847	1848	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863
1. Col·lector censals	391	316	282	290	213	317	90	353	201	185	99	28	19	64	63	38	48
2. Arrendaments de locals	12	54	11	50	56	52	52	50	54	12	52	14	14	14	52	13	20
3. "Lámina"	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	211	137	127	69
4. Clergat (1)	180	—	—	—	—	30	—	—	—	47	28	56	—	—	—	23	—
5. Alcalde (2)	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Almoines de particulars (3)	13	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	90	90
7. Varis (4)	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	45

(1) Del Rvd. Ecònom (1847); Del Rvd. Jaume Gras i el Rvd. Joaquim Avellà "per via de dadiva ó limosna" (1852 i 1862); Del Rvd. Batista Dalmau "Econom de la present Vila del Indul quadragesimal de l'any anterior" (1856-57); Del "Il·lustrisim Arquebisbe de Tarragona per mans del parroco de la vila" (1858).

(2) "Del Alcalde de dos penas" (1849); "Del Sr. Alcalde prosedens del joc" (1855).

(3) De llegats (1847, 1863, 1863); Del Sr. Bonav. Bosc "per limosna" (1855).

(4) "De D. Ignasi Figuerola de oli de las baras per mans de Ramon Solé" (1848); Per indemnitzar l'hospital per despeses de malalts que moren (1862-1863).

(*) Totes les quantitats incloses en el quadre es refereixen a lliures, per la qual cosa no és estranya la presència de quantitats "arrodonides".

El present capítol, destinat a analitzar les fonts de finançació de l'hospital, les entrades en metàl·lic que es produeixen, tindrà com a eix articulador el quadre adjunt.

El quadre ha estat elaborat atenent exclusivament a les partides o conceptes que apareixen en l'apartat d'entrades o "cargos" dels pressupostos dels diferents anys estudiats. En alguns casos, hem desglossat la partida original en diverses perquè es copsés millor la procedència dels diners, com és ara el cas d'allò que es percebia per censals i arrendaments, que en els pressupostos anava unit en una mateixa partida, i que nosaltres hem dividit en dues partides, l'una referida als ingressos per censals i l'altra als ingressos deguts a arrendaments d'immobles pertanyents a l'hospital. D'altra banda, hem realitzat, tanmateix, tot agrupant, sota una única denominació, conceptes de significació anàloga. Tal és el cas dels ingressos provinents del clergat, dels quals, si bé hem respectat els diferents conceptes pels quals són percebuts per l'hospital, hem cregut oportú d'englobar-los en una partida més àmplia i alhora significativa que dugués com a denominació "clergat".

Un altre aspecte, si es vol puntual, però que podria menar a una relativa confusió, és el fet que el quadre al qual ens estem referint no recull com a entrada el superàvit que es dona en la majoria dels anys. És així que, per posar un exemple, si sumem el total d'ingressos que es produeixen l'any 1859, segons que consta al quadre precedent, ens dona un total de 33 lliures. La quantitat que apareixia sota el concepte d'entrades en el quadre que es troba al primer capítol, referida a l'any 1859, era de 215 lliures. La diferència que s'esdevé entre les anomenades 215 lliures i les 33 lliures que es reflecteixen en el quadre del present capítol correspon a les 182 lliures de superàvit que hi hagué el 1858 i que, òbviament, passen a fornir la partida d'ingressos de l'any següent, en aquest cas el 1859.

La raó d'aquest plantejament penso que és clara, ja que en el primer capítol del present treball preteníem donar una visió global i estrictament econòmica de l'evolució de la institució al llarg del període estudiat, per la qual cosa era del tot necessari i forçós tenir en compte la totalitat del pressupost de cada any. Contràriament, la finalitat primària que hem volgut donar al present capítol és l'anàlisi no tan sols del volum monetari d'ingressos, per bé que també el considerem, sinó més aviat la procedència dels esmentats ingressos.

Fetes aquestes breus precisions introductòries, passarem tot seguit a comentar i ampliar les dades encotillades del quadre. Una primera consideració, a la vista del quadre, s'imposa d'antuvi: les principals fonts d'ingressos de l'hospital d'Alcover són les que hem apuntat com a tres primeres partides en el quadre anterior, és a dir, el producte de les col·lectes dels censals, el producte dels arrendaments i el producte de l'anomenada "lámina". D'altra banda, aquestes tres mateixes partides són les úniques del total de les partides d'ingressos que es mantenen constants. En efecte, des del 1847 al 1863, període que abasta la nostra anàlisi, la presència d'ingressos pel concepte de recollida de censals i arrendaments esdevé constant, no pel que fa a la quantitat, que, com es pot observar, és força variable, sinó pel que fa a l'existència d'actiu en les dues esmentades partides en tots els anys del període. La tercera partida que hem considerat igualment com a constant i que correspon als ingressos producte de l'anomenada "lámina" també ofereix aquest mateix índex de constància des del moment de la seva aparició l'any 1860. La importància de les tres esmentades partides com a fons d'ingressos de l'hospital és evident; tan sols les aportacions de la partida que hem agrupat sota el nom de clergat (anys 1847, 1852, 1856, 1858 i 1862); algunes de les aporta-

cions provinents de la partida número sis (anys 1862 i 1863) i una de la set (1863) assoleixen un grau relativament elevat d'importància al costat de les tres primeres. Altrament, és curiós d'observar com, a partir de la davallada que experimenta la principal font d'ingressos del període 1847-1859, la col·lecta de censals, apareix, a manera de substituta, una nova partida que ve a omplir el buit deixat per la primera; ens referim, òbviament, a la partida corresponent a la "lámina", que d'introdueix l'any 1860, concretament l'any següent al de la mínima recaptació en concepte de censals (1859, 19 lliures). En aquest mateix sentit, l'aparició els darrers dos anys del període estudiat d'un llegat d'una importància considerable (90 lliures) ve també a exemplificar la constatació que la crisi d'una de les partides importants dels ingressos és suplida, dins d'un procés de complementació quasi perfecta, per una nova partida que hereta, si més no, la funció de la precedent.

Però si, fins aquí, hem realitzat un seguit de consideracions de caire genèric, a partir d'aquest moment ens proposem d'aprofundir d'una manera més pormenoritzada en algunes de les partides que recull la gràfica.

Pel que fa a la col·lecta dels censals, podem apuntar que aquesta era duta a terme pel col·lector de les rendes i censals de l'hospital d'Alcover, del qual ja hem parlat en el capítol anterior i que tornarem a veure en el capítol posterior. Hem tingut accés al llibre del "Llevador de las rendas del St. Hospital de la Vila de Alcover", que s'inicia el 1er. de gener de 1848 i que consta del total de contribuents, enumerats per ordre alfabètic, restant anotats els diferents pagaments de cadascun a l'esmentat "llevador de las rendas". A part d'altres consideracions, un aspecte a tenir en consideració és el fet que es desprèn de l'anàlisi del llibre en qüestió en el sentit que els endarreriments en el pagament de les quotes corresponents eren força importants de manera progressiva. Aquesta pot ser, si més no, una de les raons que determinaria el descens progressiu de la quantitat de lliures ingressades per aquest concepte i que queda perfectament expressat en el gràfic que encapçala el present capítol.

Pel que fa a la segona de les partides apuntades, la que recull el producte dels arrendaments de l'hospital, podem assenyalar que, en el període que ens ocupa, l'hospital va percebre diners pels següents arrendaments:

	Preu-any:	lliures	diners	sous
- "Un Estudi als sors. del Ajuntament"	37	10		
- Una casa a Antònia Gauset	11	5		
- Uns baixos a Sebastià Nogués	3			
- L'any 1862 s'arrenda a l'esmentat Sebastià Nogués				
"lo astudi vell"	8	8	9	

Com s'observa a la gràfica que hem realitzat pel present capítol, les entrades en concepte d'arrendaments no són idèntiques cada any. Aquest fet pot explicar-se des de diversos angles. D'una banda, segons que hem pogut comprovar en els pressupostos de cada any, l'Antònia Gauset pagava el preu del seu arrendament desglossat en diferents mesos, essent així que, sovint, es liquidava el total del pagament referit a un determinat any els primers mesos de l'any següent. D'altra banda, el cas de l'arrendament per un total de 3 lliures/any a Sebastià Nogués compta amb la particularitat que hi ha algun any que no és percebut, passant a engrossir la dita quantitat la mateixa partida a l'any següent. El cas del lloguer de "un estudi als sors. del Ajuntament" mereix una

consideració a part. Com queda perfectament expressat, l'ingrés més important en aquest concepte que ens ocupa és precisament el degut a l'Ajuntament. En efecte, l'acta municipal de 14 de maig de 1848 ens informa a bastament del tipus de contracte i, en certa manera, del tipus de relacions existents entre ambdues institucions:

"En la villa de Alcover a los catorce Mayo de mil ochocientos cuarenta y ocho: Reunidos en las casas capitulares los Señores que componen el Ayuntamiento de la misma, dijo Su Merced el Sr. Alcalde: Que por cuanto el local que en el dia sirve de escuela publica de esta villa comprendido en el edificio Hospital de la misma es propiedad de dicho establecimiento, por cuya razon la Municipalidad ó Comun de Alcover retribuye cuatrocientos reales v. anuales por via de alquiler ó arriendo al propio Hospital, y a fin de que se consigne este punto y conste siempre que menester fuere, dijo Su Merced e instruyen el presente escrito como aprobado por el pleno del Ayuntamiento: y unanimes digeron dichos Magos Señores que se conforman en la preindicada declaracion, pero que por lo mismo de ser aquel local escuela propiedad del Hospital, no há entrado el deber de tenerle alquilado sino por mientras esta sea la voluntad del Ayuntamiento, pudiendo por lo mismo dejar este arriendo siempre que lo tenga por oportuno. Asi lo acordaron y firmaron: de que Certifico."

Penso que el text transcrit és força clar i entenedor. En qualsevol cas, val a dir-ho, l'Ajuntament va seguir llogant dependències hospitalàries durant força temps amb finalitats educatives (concretament fins al 1934), fins a l'extrem que el 1878 les dependències hospitalàries han de traslladar-se a l'edifici extramurs de l'ex-convent de Santa Anna. D'altra banda, resulta, si més no, important de fixar-nos en la finalitat del lloguer de l'Ajuntament. Efectivament, l'Ajuntament lloga "un Estudi", és a dir, un local per a donar classes als nens i nenes en edat escolar. Podem afirmar, doncs, que nens i malalts, malalts i nens, varen conviure durant alguns anys a l'interior d'un mateix edifici, òbviament separats físicament; però, al cap i a la fi, sota una mateixa teulada.

La tercera partida que ens ocupa és la que als pressupostos de l'any 1860 en endavant apareix amb el nom de "lámina". Pel que hem pogut esbrinar del redactat dels diferents pressupostos referits a l'esmentada "lámina", aquesta no era altra cosa que "los intereses que ha satisfecho la tesoreria de Hacienda publica de esta provincia procedentes de los bienes vendidos del Hospital de esta Villa". De tota manera, per bé que l'aportació inicial de la "lámina" (211 lliures el 1860) fos considerablement important, hom observa, en els quatre anys en què queda reflectida en el quadre del present capítol, com va decreixent la quantitat ingressada per aquest concepte fins a arribar, el darrer any del nostre estudi, a la quantitat de 68 lliures, que, tot i ésser la més elevada del total de partides del referit any, ha perdut importància en relació amb la resta de partides del conjunt del pressupost.

Del conjunt de conceptes que hem agrupat sota l'única denominació de clergat i que forneixen la partida número quatre, podem assenyalar que, com ja s'ha apuntat, formen part del conjunt de partides la presència de les quals no és periòdica i constant als pressupostos analitzats però que, en alguns casos, no deixen de tenir una relativa importància. Com es pot observar, tenint present la gràfica, les aportacions del clergat tenen dos punts d'origen: l'un, la pròpia parròquia d'Alcover; l'altre, l'arquebisbat de Tarragona. Pel que fa a les relacions del clergat amb la institució hospitalària, a part la presència del rector de la vila a la junta de beneficència, segons que hem apuntat al capítol anterior, podem assenyalar que una de les tasques dutes a terme per l'esmentat

clergat d'Alcover a l'hospital era la de donar la comunió als malalts. És així que en el pressupost de 1865, dins del capítol d'entrades, hi consta la següent anotació: "De las almoinas recogidas el 23 de Abril (dia del combregar general) pagados los gastos, quedaron 6 reales 12 céntimos". Aspecte aquest que queda més detallat si es vol al pressupost de l'any següent, quan es parla de que "se llevó el viático a los enfermos".

La partida número cinc és, si més no, tota una incògnita. Fa referència, com podeu veure, als ingressos procedents de l'Alcalde de la vila, ingressos, val a dir-ho, exempts de significació quant a quantitat de diners, però penso que prou enigmàtics, si ens permeteu l'expressió, com per tenir-los presents. La manca de dades, en aquest cas, no ens permet d'assajar cap tipus d'hipòtesi al respecte; no obstant això, consultat el pressupost de l'any 1865, que, com sabeu, resta fora del període que analitzem, podem llegir: "De D. Franco. Valldeperas, Alcalde, de las almoynas recogidas para el Sto. Hospital...447 reales 60 céntimos", la qual cosa ens permet de suposar que, almenys durant algun període, l'alcalde exercia funcions de recol·lector d'almoines destinades a l'hospital.

Pel que fa referència a la partida a la qual hem assignat el número sis, es tracta, com indica el títol, de palesar la importància de les que hem anomenat almoines particulars. Pel que fa a l'almoina del Sr. Bonard. Bosc, és obvi que és un fet de no massa transcendència per a la salut econòmica de l'hospital. En qualsevol cas, el que sí és oportú d'assenyalar és el fet que l'esmentat Sr. Bosc no recorregués als conductes "normals" per tal de fer efectiva la seva aportació. Pel que hem vist fins al moment present, aquests conductes "normals" eren el clergat —concretament en un cas es diu: "Del Rt. Jaume Gras i Rt. Joaquim Avellà per via de dadiva ó limosna"— i l'alcalde, del qual hem palesat la seva funció, almenys esporàdica, de recol·lector d'almoines. No obstant això, ultrapassant altre cop les fronteres de la nostra anàlisi, en un intent que aquesta no resulti estàtica, sinó dinàmica, hem pogut constatar, tot prenent com a base el pressupost de l'hospital de 1865, que, almenys en aquest any, es donaven dos altres conductes per a fer efectives les almoines. D'una banda ens trobem amb un concepte del capítol d'entrades que diu: "De las almoinas que se han recogido en la cajita que está en el Sto. Hospital... 121 reales 70 céntimos"; de l'altra, un altre concepte ens informa de "Lo que se ha recogido durante el año en la cajita del Sto. Hospital, de almoinas por cuyo objeto cuida de ir por el pueblo Juan Clavé... 353 reales 32 céntimos".

Pel que fa al producte provinent de llegats oferts a l'hospital, que també he englobat dins de la partida número sis, observem com la importància d'aquests és prou significativa per bé que de manera molt esporàdica. Mentre que les almoines que hem assenyalat anteriorment tenen escassa significació econòmica i provenen, fent una deducció penso que no massa arriscada, del conjunt de la població, els llegats, a part la importància econòmica que assoleixen, provenen, a diferència de les esmentades almoines, de gent d'una posició econòmica elevada. És així com queda especificat en una acta municipal de 6 d'agost de 1848, quan es diu: "(...) Reunidos en las casas Capitulares los Señores que componen el Ayuntamiento de la misma. Su Merced el Sr. Alcalde dijo: Que D. Juan Baut^a Andreu *hacendado* de esta villa prestaba una pension de treinta libras al Hospital de enfermos pobres de la misma (...)" (el subratllat és meu).

D'altra banda, però, els llegats a l'hospital no eren excessius, donant-se a més a més situacions problemàtiques amb els successors dels donants de llegats. Tal és el cas que es presenta a la mateixa acta abans esmentada del 6 d'agost de 1848 quan, un cop s'ha assenyalat el llegat del dit Baut^a Andreu, es diu: "(...) murió este Sr. y su hijo D. Juan continuó pagando la citada pension anual de treinta libras, habiendo satisfecho

hasta el numero de cinco ó mas pensiones; mas ahora se deniega abiertamente al pago de estas(...)"

Finalment, de la setena i darrera partida en què hem dividit el capítol d'ingressos, només un aspecte a tenir en consideració: el fet de les indemnitzacions a l'hospital pels malalts que moren. Com reflecteix la gràfica, aquesta partida tan sols apareix activada els dos darrers anys del període que analitzem. El fet, tanmateix, és un xic desorientador. En efecte, si, com veurem en el capítol posterior, l'hospital d'Alcover era un hospital de pobres; si, com també assenyalarem en el capítol posterior, als pressupostos de cada any, dins del capítol de despeses, apareixen sortides en concepte d'assistència als malalts sense consignar, en el corresponent capítol d'entrades, cap concepte referit al pagament pels serveis rebuts de l'hospital; és, ben certament, contradictòria aquesta partida d'indemnitzacions. És cert que, en un dels casos, la indemnització prové de la companyia que treballava en la línia del ferrocarril, per l'assistència donada per l'hospital a un dels treballadors que resultà ferit i que finalment morí. No obstant això, en els altres casos es tracta del pagament pel nombre de dies d'estança a l'hospital o bé per la mort a les pròpies dependències hospitalàries. La qüestió, si més no, resta exposada. La resposta, tanmateix, pot ser, senzillament, un canvi d'orientació en la institució, canvi que inclouria el pagament per part dels malalts de les despeses ocasionades per la seva estança a l'hospital. Si més no, la insuficiència de dades i d'evidències fa que tan sols apunti com una possibilitat la resposta, no com una afirmació.

4. DESPESAS DE L'HOSPITAL

Si el capítol número tres l'hem dedicat a analitzar les entrades en metàl·lic que es produïen a l'hospital, aquest capítol que ara ens ocupa anirà adreçat a especificar les despeses de la institució, la qual cosa ens servirà, sense cap mena de subte, per a palesar, amb major o menor grau, el funcionament de l'hospital, la seva pròpia idiosincràcia, tot un seguit d'aspectes, en definitiva, que s'infereixen de les dades estrictament econòmiques i que permeten d'ampliar els horitzons de la nostra anàlisi a camps no estrictament econòmics. Per a l'estudi de les despeses de l'hospital hem dividit el present capítol en tres apartats més o menys definits: un que té com a finalitat l'anàlisi del personal de la institució, un altre que estudia el grup format pels malalts i els serveis oferts per l'hospital a aquests, i un darrer apartat en el qual s'intenta inventariar el conjunt del material propietat de l'hospital.

4.1. Personal

El personal dependent de l'hospital d'Alcover i que, per tant, percebia un salari amb càrrec al pressupost de l'esmentat hospital, el podem dividir en tres grups:

A) *Facultatius*:

L'hospital d'Alcover comptava amb tres facultatius:

- Ramon Ferré, metge.
- Joan Simó, farmacèutic.
- Joan Solé, cirurgià.

El primer, Ramon Ferré, tenia la funció de "visitar los enfermos allí (l'hospital) acogidos".

El segon, Joan Simó, cobrava de l'hospital en "pago del precio estipulado en suministrar los efectos de Botica á los enfermos allí (l'hospital) acogidos".

El tercer, Joan Solé, a l'igual que el primer, havia de "visitar los enfermos allí (l'hospital) acogidos".

És evident que la inclusió del farmacèutic al present apartat pot semblar desnaturalitzada; no obstant això, he cregut convenient d'incloure'l perquè, com veurem tot seguit, l'esmentat Joan Simó, farmacèutic, tenia un preu anual estipulat independentment del total dels productes subministrats a l'hospital.

Efectivament, tenim les dades del que cobraven anualment cada un dels que hem anomenat facultatius de l'hospital d'Alcover. El sou més elevat corresponia al metge Ramon Ferré, que del 1847 fins al 1855 va percebre, cada any, 22 lliures 10 sous o, el que és el mateix, 240 rals anuals. Joan Simó, per la seva banda, cobrava anualment 20 lliures (1847-1851), passant a cobrar, a partir del 1852, i fins al 1855, 21 lliures anuals, que equivalen a 224 rals. Joan Solé, altrament, era el que percebia el sou més baix, amb 15 lliures anuals —160 rals— durant el període 1847-1855.

Per fer-nos una idea de la realitat dels salaris en qüestió, podem contextualitzar les dades que hem aportat amb el salari que percebien un mestre d'obres i un manobre l'any 1847: el mestre d'obres cobrava a raó de 10 rals el jornal, mentre que el manobre en cobrava la meitat, 5 rals el jornal.

Certament, i això és evident, que els tres esmentats facultatius, especialment el metge i el cirurgià, puix el farmacèutic ja es dona per suposat, no tenien com a activitat única la seva feina a l'hospital, ni tal sols com a activitat principal. Però, ja que parlem d'activitat, ¿quina era, en realitat, la tasca que duïen a terme els facultatius de l'hospital d'Alcover? En iniciar el present apartat ja hem assenyalat que la tasca que consta als corresponents lliuraments de pagament al metge i al cirurgià és la de "visitar los enfermos allí (a l'hospital) acogidos". Altre cop, la manca d'informació no ens permet de respondre a qüestions tan fonamentals com és ara la periodicitat de les visites, el tipus de reconeixement, l'existència o no d'intervencions quirúrgiques, etc. Malgrat tot, hem pogut aconseguir de trobar el que en diríem dues receptes adreçades a dos malalts de l'hospital. La primera és del 26 d'abril de 1849 i diu el següent:

"El abajo firmado Medico de la infraescrita villa.

Certifico: que Maria Sanabra vecina de la misma, se halla de algun tiempo sepultada en cama, por una hidropesia asitis, sin podersela trasladar de ella por lo muy adelantado de su enfermedad, necesitándose para su regimen dietetico media tercia de carne de carnero para su caldo diario, absteniendose en la actualidad de remedios farmaceuticos hasta nueva disposicion".

L'altre document porta data de 21 d'octubre de 1863 i no va signat pel metge, sinó que consta al capítol de despeses del pressupost de l'any en qüestió. Diu el següent:

"En 21 octubre entrá al Hospital un noy de Paparrins que se li receptá brou de pa y malvas y lo gasto de cada dia fou de cinch cuartos, importa... 50 cuartos".

Com es pot observar, sembla ser, doncs, que la tasca del metge era, tal i com assenyalàvem, la de visitar, en el sentit mèdic del terme, els malalts de l'hospital. La mecànica a seguir, d'altra banda, és clara: doagnosi de la malaltia i prescripció de la medicació a seguir.

El primer document que hem transcrit, l'únic, com hem dit, que va signat pel metge, incorpora un nou dubte a aquest apartat, ja de per si un xic inconcret, donant-se el cas que la signatura de l'esmentat document respon al nom de José Pareta. Com hem vist, i teòricament, el metge de l'hospital d'Alcover era en Ramon Ferré. El dubte, tanmateix, persisteix...

D'altra banda, pel que fa a l'activitat del cirurgià, res no en sabem, si no és el que apuntàvem a l'inici de l'apartat: "Visitar los enfermos allí (a l'hospital) acogidos".

La funció del farmacèutic és, de bon tros, la que planteja menys interrogants, si més no a nivell de l'activitat a realitzar en l'hospital. Com hem assenyalat, la seva tasca no era altra que la de "suministrar los efectos de Botica á los enfermos" de l'hospital. Un fet a tenir present és el que, com hem observat, el farmacèutic cobrava una quantitat anual estipulada prèviament i no pas en funció dels efectes subministrats a l'hospital, la qual cosa ens fa pensar que els esmentats efectes subministrats devien de mantenir-se a un nivell constant cada any i, d'altra banda, devien ser pocs, no quant al nombre, sinó pel que fa a la varietat. No obstant això, Joan Simó, el farmacèutic, és l'únic dels tres facultatius que assoleix, en el període indicat (1847-1855), un augment de sou, concretament d'una lliura, passant de cobrar 20 lliures fins al 1851 a cobrar-ne 21 a partir de l'any 1852.

I ja que parlem de sous, probablement us preguntareu perquè fins al moment ens hem referit, en parlar dels sous, únicament al període 1847-1855 si la nostra anàlisi arriba fins a l'any 1863. El motiu d'aquesta reducció, val a dir-ho, és ben senzill: a partir de l'any 1855, en els pressupostos dels diferents anys no apareix cap mena d'assignació per als facultatius de l'hospital. La causa no l'hem de cercar pas en la desaparició dels esmentats facultatius, sinó en el fet que aquests deixen de percebre el seu sou anual. És així que els anys 1856 i 1857 no perceben cap mena de retribució, havent d'esperar fins a l'any 1858 per a percebre una petita quantitat, menor que el sou anual, a compte dels dos anys passats sense cobrar. D'aquesta manera tenim que Ramon Ferré, metge, el sou del qual era de 22 lliures 10 sous. l'any 1858 percep 14 lliures 1 sou 3 diners a compte dels dos anys anteriors impagats. En Joan Simó, farmacèutic, que percebia 21 lliures anuals, rebrà igualment 14 lliures 1 sou 3 diners a compte dels dos anys anteriors, i Joan Solé, cirurgià, que tenia un sou anual estipulat en 15 lliures, percebrà 9 lliures 7 sous 6 diners a compte dels dos anys. La situació, si més no, és paradoxal, ja que, segons que hem tingut oportunitat de comprovar al primer capítol, la situació econòmica de l'hospital els anys 1856, 57 i 58 era excel·lent, amb superàvits de 187 lliures, 204 lliures i 182 lliures respectivament. La significació del fet no deixa de plantejar un problema de difícil resolució, una resolució que, en qualsevol cas, pot passar per la verificació de dues hipòtesis: l'una segons la qual els superàvits dels esmentats anys no foren més que una fal·làcia, en el sentit que els tals superàvits no foren reals, la qual cosa és difícil de verificar, tot i que, en el suposat cas que el superàvit fos destinat a fins aliens als del propi hospital (1), fóra del tot incoherent que passessin a fornir el capítol d'entrades del pressupost de l'any següent. L'altra hipòtesi tindria a veure amb la possibilitat que les relacions entre els facultatius i

(1) En aquest sentit, cal assenvalar que hem pogut constatar l'existència d'una petició dels jurats, consellers i Universitats de la vila d'Alcover, emanant a l'arquebisbe de Tarragona la utilització de les rendes de l'hospital per a l'acabament del retaule de l'altar major de l'església parroquial i la resposta afirmativa del dit arquebisbe l'any 1690.

l'administració de l'hospital no es moguessin, per dir-ho d'alguna manera, dins de l'àmbit de la normalitat.

En qualsevol cas, es tracta, altre cop, d'un enigma que ara per ara, i en base a les dades de què disposem, no podem desxifrar satisfactòriament.

Però si la situació en aquest període és anormal, aquesta mateixa anormalitat segueix predominant i, fins i tot, augmentat, els anys que segueixen al 1858, any en el qual es dona una petita quantitat a compte dels dos anys impagats. Això és així que de l'any 1859 al 1863 no tenim constància de cap pagament que respongui al concepte que ens ocupa. D'altra banda, tenim constància de la situació creada per un escrit de 5 de març de 1860, signat pels tres facultatius de l'hospital, Ramon Ferré, Joan Solé i Joan Simó, i adreçat a l'alcalde, que diu el següent:

"Los abajo firmados, facultativos del Hospital de enfermos pobres de esta villa con el mayor respeto á V.S. esponen: que hallandose con un atraso considerable en sus asignaciones para la asistencia á dicho Establecimiento, no pueden menos de acudir á V.S. á fin de que tenga la bondad de remover los obstáculos que dificultan el cobro de una deuda tan atendible.

Gracia que esperan de la rectitud de V.S. los esponentes".

No cal assenyalar que el significat de l'escrit és força revelador, per bé que no aporta res de nou a les hipòtesis que plantejàvem per a la seva solució. D'una banda hi ha el reconeixement ja apuntat de l'endarreriment en el cobrament de llurs honoraris. D'altra banda hi ha la constatació que el fet obeeix a causes anormals i, potser, no necessàriament econòmiques: "tenga la bondad de remover los obstáculos que dificultan el cobro". Aquesta constatació ve reforçada, creiem, pel fet que la carta va adreçada a l'alcalde, a la màxima autoritat local, quan, recordem-ho, hi havia una comissió o junta de beneficència que tenia cura, en principi, de les qüestions de l'hospital. Finalment un darrer apunt: es deixa entreveure a la misiva la importància del cobrament "de una deuda tan atendible". La frase, si més no, és fàcil que obeeixi més al criteri d'exagerar aquest problema del cobrament en concret per tal de percebre quelcom, que no pas que respongui a una necessitat real, tot i que, com hem vist, el salari que els facultatius en qüestió percebien a l'hospital no era, ni de bon tros, la seva font d'ingressos principal.

B) Hospitalera:

Si en parlar, a l'apartat anterior, dels que hem denominat facultatius de l'hospital, apuntàvem el fet que la tasca desenvolupada pels dits facultatius a l'hospital no representava pas el nucli central del seu treball, en parlar de l'anomenada hospitalera no podem pas dir el mateix. Més endavant ens acostarem un xic a la tasca duta a terme per l'hospitalera a la institució; no obstant això, des del primer moment podem afirmar que l'encarregada de l'hospital o hospitalera és el personatge central d'aquest punt dedicat a l'anàlisi del personal de l'hospital d'Alcover. I diem que és el personatge central en el sentit que, si, com ja hem apuntat, ens és impossible, en el present moment, d'establir el temps esmerçat pels facultatius a l'hospital, tot i que sembla evident que no era excessiu, si més no no exclusiu o de plena dedicació, el treball de l'hospitalera a la institució era un treball diari, segons que es desprèn de l'anàlisi dels pressupostos dels diferents anys.

En efecte, l'estudi del sou percebut per l'hospitalera al llarg del període analitzat,

ens demostra l'afirmació anterior. El salari de l'hospitalera, contràriament al que succeïa amb el dels facultatius, presenta diverses modificacions al llarg del temps. Així, del 1847 al 1855, cobra un sou mensual estipulat de 20 rals (1 duro), per bé que se li dona un plus o gratificació mensual segons el nombre de malalts que ha hagut d'atendre. En aquest sentit, les xifres també presenten variacions, ja que en el període 1847-1850 percep 1 ral de plus cada dia del mes que ha d'atendre dos malalts, i 2 rals de més cada dia que s'atén més de dos. Així, per exemple, el mes d'octubre de l'any 1848 hi ha a l'hospital tres malalts durant cinc dies (10 rals de plus), dos malalts durant 14 dies (14 rals de plus) i un malalt durant 12 dies (no percep plus), la qual cosa fa que el sou de l'hospitalera en el dit mes sigui de 44 rals (24 rals de plus més 20 de sou estipulat). És evident, doncs, que el sou mensual de l'hospitalera, sovint duplicava, i en alguns casos triplicava, el que podríem denominar salari mínim estipulat (20 rals mensuals). No obstant això, al període 1851-1854, en el qual el salari mensual estipulat és encara de 20 rals, el plus percebut per l'hospitalera és restringit sensiblement, passant a cobrar 1 ral de plus per cada dia amb tres malalts a l'hospital i 2 rals de gratificació per cada dia amb més de tres malalts. El 1855, però, es recupera momentàniament la fórmula del període 1847-1850, tot cobrant 1 ral de plus per 2 malalts al dia i 2 rals per més de dos. La fórmula, malgrat tot, torna a modificar-se novament l'any 1856, quan el salari de l'hospitalera s'estabilitza en 49 rals mensuals, sense que es doni cap mena de percepció extraordinària en concepte de nombre de malalts a atendre. Aquesta situació es mantindrà fins a l'any 1859. Del 1860 al 1863 s'estipularà una nova fórmula de pagament: 2 rals diaris, per la qual cosa, el sou mensual passarà a ser de 60-62 rals, segons que es tracti de mesos de 30 o 31 dies.

Del conjunt de xifres utilitzades podem, si més no, concloure que hi ha una tendència clara a estabilitzar el salari de l'hospitalera i a evitar-ne les fluctuacions en funció del nombre de malalts. És interessant d'assenyalar al respecte que, precisament, el període en el qual desapareix la percepció del plus de funció del nombre de malalts (1856-59) correspon a l'etapa en la qual s'atén un menor nombre de malalts a l'hospital, la qual cosa fa pensar que, amb la dita estabilització, no es pretenia que l'encarregada de l'hospital cobrés menys —hipòtesi aquesta que podria plantejar-se perfectament si tenim en compte que el mínim mensual de 20 rals del període anterior al de l'estabilització era duplicat i fins i tot triplicat en la majoria de mesos, i amb l'estabilització salarial l'hospitalera passa a percebre únicament 40 rals— sinó més aviat que mantingué el seu salari davant el fet evident de la davallada considerable produïda en el nombre de malalts atesos per l'hospital, davallada que hauria suposat que, per exemple, l'any 1859 l'hospitalera no cobrés cap mena de plus en cap dels dotze mesos, i el 1858 tan sols el cobrés en tres mesos.

D'altra banda, és evident que el sou de l'hospitalera no era un sou excessivament important. Com veiem, el 1860 passa a cobrar 2 rals diaris. El mateix any, un manobre cobrava 6 rals de jornal i un mestre d'obres 11 rals diaris.

Com apuntàvem en iniciar el present apartat, el treball de l'hospitalera a l'hospital era diari, per bé que desconexem l'existència de l'horari, si n'hi havia, si vivia al propi hospital, etc. Pel que fa a les tasques a desenvolupar per l'esmentada hospitalera, podem suposar, amb una relativa credibilitat, que aquesta era la responsable de dur a terme el conjunt de serveis que l'hospital oferia als malalts, des de l'alimentació a la neteja de la roba, aspectes aquests que tractarem, però, en parlar dels serveis de l'hospital. En qualsevol cas, val a dir que, per a determinades tasques, l'hospitalera podia gaudir d'ajuda, com és ara el cas que reflecteix un dels conceptes de la partida de despeses de l'any 1860:

“— 2 malalts y una dona per a ajudar à rentar la bogada... 5 rals 10 ms.”

Òbviament, si, com sembla ser, l'hospitalera era l'única persona del conjunt del personal pagat per l'hospital que exercia la seva tasca diàriament a la institució, podem pensar que, d'alguna manera, desenvolupava una funció de control sobre l'edifici hospitalari i els malalts que residien a l'interior d'aquest. No obstant aquesta deducció, pel demés força arriscada, hem trobat una nota pertanyent al febrer de 1861 en la qual s'informa que “sen á surtit un (un malalt) y lo mateix dia à tornat entrar per ordre del Alcalde”, la qual cosa ens fa pensar que, en qualsevol cas, el control dels malalts no devia ser excessivament estricte ni operatiu.

C) *Col·lector de les rendes i censals:*

La funció del col·lector de les rendes i censals de l'hospital d'Alcover no té res a veure, evidentment, amb les funcions adreçades als malalts que hem observat que tenien tant els facultatius de l'hospital com la pròpia hospitalera. No obstant això, la importància del càrrec de col·lector podem dir que és transcendental per la pròpia vida de la institució des de l'inici del període que analitzem fins, almenys, el 1857, que és quan, segons que hem vist al capítol dedicat als ingressos, s'inicia la davallada pel que fa a les entrades sota aquest concepte. Efectivament, en el període 1847-57, la col·lecta de les rendes i censals representa la font d'ingressos més important de l'hospital i l'única significativa i constant. A partir del 1858, el procés de davallada en la percepció de les esmentades rendes i censals, que s'havia iniciat uns anys abans, assoleix uns mínims preocupants, mínims que es veuran superats per l'aparició d'altres partides d'ingressos que rellevaran en importància la de la percepció de les rendes i censals, com és ara la partida de la làmina que ja hem comentat, i mínims que, en definitiva, malgrat una tímida recuperació als anys 60 per raons que veurem més endavant, persistiran fins al 1863, darrer any del període que analitzem.

Pel que fa a la persona pròpiament dita del col·lector, que és el que aquí veritablement ens interessa, hem d'assenyalar que, del 1840 al 1853, en fa les funcions el Rvd. Batista Dalmau. El 1854, aquest és substituït per un personatge laic i prou conegut per nosaltres: Bonaventura Berthomeu, el qual, com ja hem assenyalat al capítol número dos, feia, també, les funcions de dipositari de l'hospital, pertanyia a la Junta de beneficència i, sota la denominació de “*hacendado*”, es trobava comprès entre les 45 persones amb més propietats del poble d'Alcover.

Pel que fa al salari percebut per l'anomenat col·lector de les rendes i censals de l'hospital d'Alcover, hem de dir que, fins a l'any 1859 —i des de, com a mínim, l'any 1840—, el col·lector percebia 1 sou i 6 diners per cada lliura cobrada, o, el que és el mateix, 7 lliures i 10 sous per cada cent lliures cobrades. Òbviament, doncs, el sou a percebre estava en funció del total recaptat. Vegeu a continuació les quantitats percebudes anualment pels dos col·lectors que ens trobem en el nostre període:

	ANY	QUANTITAT		
		lliures	sous	diners
Rvd. Batista Dalmau	1846	18	14	4
	1847	39	—	10
	1848	19	11	6
	1849	25	9	—

	1850	21	12	11
	1851	17	4	6
	1852	20	16	8
	1853	14	11	3
Bonaventura Barthomeu	1854	20	5	9
	1855	19	2	—
	1856	14	16	5
	1857	13	8	4
	1858	7	7	—
	1859	2	9	11
	1860	21	13	10
	1861	18	17	6
	1862	20	14	3
	1863	20	6	6

Com podeu veure, les quantitats percebudes, en general, no són massa importants, aproximant-se la mitjana a les 22 lliures anuals que cobrava, per exemple, el metge o a les 20 lliures anuals que cobrava el farmacèutic. D'altra banda, no cal dir que els col·lectors en qüestió, el Rvd. Batista Dalmau i Bonaventura Berthomeu, eren dues persones amb una situació econòmica almenys assegurada el primer i excel·lent pel que fa al segon, la qual cosa fa que la recollició de les rendes i censals no fos, precisament, una font d'ingressos bàsica per a ambdós personatges. No obstant això, la importància de la percepció d'aquestes quantitats per al funcionament de l'hospital d'una banda, i, potser, el no excessiu zel per part d'unes persones amb la vida econòmicament resolta en cobrar-les, així com, també, l'augment de les negatives a pagar els corresponents impostos per part de la població, com ja hem assenyalat anteriorment, fan que, davant la forta davallada experimentada en el total de les quantitats ingressades sota aquest concepte, que arriba a una màxima inflexió l'any 1859, es prengui una mesura que no podem per més d'interpretar com a tendent a restituir, en part, en volum d'ingressos que, sota aquest concepte, es percebia en anys anteriors. La mesura no és altra que la d'augmentar, de forma considerable, l'any 1860, el tant per cent a percebre pel col·lector. Així tenim que si, fins aquesta data, l'esmentat col·lector rebia 1 sou i 6 diners per lliura, a partir d'aquest moment passarà a percebre entre 5 i 6 sous per lliura cobrada. Les conseqüències, certament, són immediates. Si l'any 1859 s'ingressaven, tan sols, 19 lliures a la partida corresponent a la col·lecta de les rendes i censals, l'any 1860, un cop produït l'augment en el tant per cent a percebre en concepte de premi de cobrança per part del col·lector, la quantitat ingressada ascendeix a 63 lliures 13 sous i 6 diners.

Malgrat aquesta recuperació, significativa si més no, el volum ingressat en concepte de rendes i censals no assolirà mai més els índexs del període 1847-57, la qual cosa ens fa pensar que els problemes en la percepció de les rendes i censals seguiren existint, per bé que, possiblement, l'interès del col·lector augmentés per tal de seguir mantenint un volum d'ingressos mínimament important.

4.2. Malalts

A més a més de les despeses ocasionades pel personal de l'hospital, en concepte de retribució dels seus honoraris, és evident que una bona part d'aquestes despeses eren degudes a l'objecte d'atenció de la institució: els malalts. L'anàlisi de les despeses ocasionades pels malalts ens permetrà de conèixer les característiques socio-econòmiques d'aquests, la variació numèrica al llarg del període estudiat, les despeses individualitzades de cadascun dels malalts,... d'una banda; i de l'altra la naturalesa dels serveis oferts als malalts.

A) Anàlisi dels malalts:

Del que hem assenyalat fins aquest moment es desprèn, d'una manera clara i precisa, que la funció de l'hospital de la vila d'Alcover no era, ni de bon tros, gens similar a la que en els nostres dies atorguem a les residències hospitalàries. En aquest sentit cal esmentar el fet que, d'entre la gran munió d'expressions que defineixen l'hospital en els diferents documents consultats, té especial significació la de "Santo Hospital de Pobres", que és utilitzada amb força freqüència. Aquesta expressió, a la qual cal adjuntar les de "Pío Hospital", "Casa de Beneficencia" o simplement "Hospital de la vila d'Alcover", és, certament, una declaració de principis, alhora que una prova definitiva quant a la funcionalitat i significació darrera de la institució analitzada. Efectivament, el paper de l'hospital d'Alcover era molt similar al que poden desenvolupar en els nostres dies les anomenades cases de beneficència, els asils o refugis, per bé que no es desestimava, com ja s'ha notat, l'acció sanitària o curativa. En aquest sentit, ens ha resultat quasi impossible d'aconseguir alguna llista de noms de malalts atesos a l'hospital, per bé que, finalment, n'hem aconseguida una referida al tercer trimestre de 1860. Aquesta llista indica únicament el nom i el primer cognom del malalt i, en ocasions, únicament el renom de la persona atesa, la qual cosa ha dificultat d'una forma força determinant que poguéssim escorcollar d'una manera fidel l'estatus dels dits malalts en el padró de veïns corresponent i en altres documents. Malgrat tot, per bé que amb una certa reserva, d'altra banda lògica, hem pogut palesar com algunes d'aquestes persones ateses en el període indicat pertanyien a un estatus econòmic baix —no n'hi ha cap que aparegui, per exemple, com a contribuent al cadastre i la majoria tenen de professió "labrador"— agreujat, tanmateix, per altres circumstàncies com és ara la viudetat o un nombre molt elevat de fills, segons que hem pogut constatar al padró de veïns de l'any 1868. A part això, la lectura dels conceptes ressenyats sota l'epígraf de despeses dels pressupostos de l'hospital referits al període analitzat, ens permet d'extreure, encara, alguna informació addicional al respecte. És així que hom pot observar la funció clarament benèfica que desenvolupava la institució en qüestió en llegir, per exemple, que una de les despeses d'un determinat dia de l'any 1855 era deguda a "mel per una ajuda", o bé que en el pressupost d'un dels mesos del 1848 figura com un dels conceptes el fet que "se asocorragut una dona de un sigo", la qual cosa fa suposar, i demostra, així mateix, que un dels objectius de l'hospital era fer caritat a les persones necessitades. En aquest mateix sentit podríem esmentar el fet que en un pressupost de l'any 1848 es justifica una despesa per a l'atenció i cura d'un soldat ferit. D'altra banda aquesta activitat s'ampliaria igualment als pobres forasters de pas per la vila, com queda reflectit en alguns dels pressupostos del període estudiat.

Del que hem assenyalat fins aquí observem com, ja en el mateix nom o títol que es dona a la institució ("Hospital de enfermos pobres", etc.), així com en les diferents funcions que hem pogut esbrinar que duia a terme la dita institució, hi ha inclosa una

percepció de la pobresa com una malaltia. En efecte, l'hospital no tan sols "cura", sinó que dóna almoines a persones necessitades, és a dir, exerceix per igual una funció curativa i una funció caritativa, desprenent-se d'aquí una assimilació del concepte de pobresa al de malaltia. La pobresa apareix, doncs, com un tipus de malaltia específica, una malaltia social, i la institució hospitalària no tant com un centre de rehabilitació, de curació, de redreçament dels processos mòrbids —puix que, òbviament, l'almoïna no representa més que la perpetuació d'un determinat statu quo i, d'altra banda, en un document pel qual es dóna una determinada quantitat de lliures anuals a l'hospital, es diu significativament que són "para el socorro y alivio de los enfermos", sense esmentar per a res la paraula curació— sinó més aviat com un descàrrec de consciència de la comunitat que, per tant, respondrà als interessos específics dels grups dominants d'aquesta comunitat, uns interessos que passen pel desig que tot segueixi igual, negant-se, en negar-ho implícitament en el llenguatge utilitzat, qualsevol possibilitat de canvi o transformació, representats a nivell simbòlic per l'acte o l'acció de curar. Certament, sóc conscient que aquesta interpretació és, a part de pretenciosa, força arriscada i no excessivament raonada i documentada; no obstant això, penso que el que sí que pot ser suggestiu i fins i tot seductor de tenir en compte de cara a properes investigacions més aprofundides, és l'existència de dos mons, de dos universos clarament separats, físicament ben delimitats, de la "gent normal" d'una banda, i de "l'altra gent", la reclosa a l'hospital, caracteritzada per una anormalitat o malaltia de caire biològic i/o de caire sòcio-econòmic, de l'altra. La percepció d'aquesta realitat, en qualsevol cas, ha de servir de base per a les possibles interpretacions "a posteriori" sobre si la institució de l'hospital de pobres de la vila d'Alcover té una funció o una altra o respon a unes intencions o interessos o a uns altres. La visió de la institució com una creació producte d'un afany de solidaritat i la percepció d'aquesta institució com una eina de control social poden representar perfectament els dos pols oposats sobre els quals pot girar la discussió i el debat.

En un altre ordre de coses, apuntarem, tot seguit, algunes dades referides al nombre de malalts atesos per l'hospital i a la durada de la seva estada a l'interior de la institució. Pel que fa al primer aspecte que hem apuntat, cal advertir, d'entrada, que és difícil de calcular d'una manera precisa el nombre de malalts assistits per l'hospital al llarg del període analitzat. Això és així pel fet que la documentació de què disposem, en aquest cas els pressupostos, assenyalen, com ja hem explicat anteriorment, únicament el nombre de malalts existents i les entrades i sortides o baixes d'aquests, però sense indicar-ne el nom, la qual cosa fa impossible esbrinar la durada de l'estada del malalt a la institució i dificulta, així mateix, el càlcul del nombre de malalts assistits, puix que, en desconèixer-ne el nom hom no pot saber, per exemple, si un malalt que entra el dia 22 d'abril ha estat o no assistit ja durant el mateix mes, o bé si el malalt que surt el 4 de maig havia ingressat feia un mes, una setmana o dos dies. Malgrat aquestes dificultats, inherents a tota investigació que pretengui ser mínimament seriosa, podem endevinar una certa tendència i establir uns períodes més o menys significatius al respecte. En primer lloc, cal assenyalar que el nombre màxim de malalts atesos en un mateix moment per l'hospital és de set persones, tal i com succeeix els mesos de març i abril de l'any 1852 i durant el mes de febrer de 1862. D'altra banda, el mínim cal situar-lo en zero, topant-nos amb l'existència de mesos sense cap malalt a les dependències hospitalàries, cas de la majoria de mesos dels anys 1858 i 1859. Dins de la mateixa línia, podem apuntar que el període 1847-1855 és, potser, el de més activitat a l'hospital, amb un major nombre de persones assistides, produint-se una

baixa molt considerable durant el període 1856-1859, per a acabar recuperant-se un xic, malgrat alguna forta fluctuació, en el període 1860-1863.

Pel que fa a la durada de l'estada dels malalts a l'hospital, és evident que aquesta durada depenia del tipus de malaltia en qüestió. Malgrat les dificultats expressades anteriorment, hem pogut accedir a un document que reflecteix el moviment de malalts al tercer trimestre de 1860 amb el corresponent nom de cada un d'ells. Penso que, si més no, pot ser un exemple representatiu. Així, tenim que el 13 de juliol entra una malalta que sortirà el 18 del mateix mes; el 17 de juliol entra una altra dona que morirà el 5 d'agost; el 27 de juliol entra un home que morirà el 19 d'agost; el 2 d'agost entra un home que morirà el 8 de setembre; el 13 d'agost surt una dona que ja hi era el trimestre anterior; el 6 de setembre mor un malalt que ja hi era el trimestre anterior. Seria pecar d'ingenus i demostrariem una greu manca de rigor si d'aquesta migradesa de dades intentéssim una extrapolació i una generalització vàlida i aplicable al conjunt del període. Òbviament, intentarem de no caure en l'error. És per això que no assajarem cap tipus d'estadística o freqüència, per exemple, del nombre de morts esdevingudes durant un trimestre, de la durada mitjana d'estada a l'hospital, etc. Sí, però, que opino que les dades expressades poden servir per a explicar alguns aspectes concrets de la dinàmica dels malalts dins l'hospital. És així que observem múltiples combinacions en els pocs casos analitzats: un malalt que és 5 dies a l'hospital; 4 malalts que moren després de 19, 23 i 37 dies i 2 mesos com a mínim d'estada a l'hospital, respectivament: un malalt que, després de més de 40 dies, surt de l'hospital, etc. Tot això fa lícit de pensar, d'una banda, que la presència de la mort no era pas estranya a la institució i, d'altra banda, que la durada de l'estada era fàcil que es perllongués durant molts dies, la qual cosa podria estar perfectament relacionada amb aquell caràcter d'asil que atorgàvem anteriorment a l'hospital, caràcter reforçat igualment per la presència en aquest mateix trimestre a l'hospital, segons que hem pogut saber per un altre document, d'una dona cega.

També cal considerar, però, com ja hem assenyalat, la vessant pròpiament mèdica, curativa, que desenvolupà l'hospital. En aquest sentit, és difícil d'arribar a conèixer la naturalesa de les malalties tractades a la institució pel fet que no eren assenyalades a quasi cap document. No obstant això, a través d'algunes receptes que hem pogut aconseguir, sabem algunes de les malalties de les persones ateses: així hem pogut llegir malalties com "Hidropesia asitis", una "úlcera en la pierna", una "ptisis pulmonor", etc.

Finalment, un darrer aspecte a tractar dins d'aquest subapartat faria referència a una qüestió estrictament econòmica, com és l'anàlisi de les despeses ocasionades per cada malalt. Pel que fa a aquest extrem, hem d'assenyalar que les dades de què disposem, certament exhaustives, no obeeixen a uns criteris lògics, per la qual cosa és impossible d'assenyalar una quantitat fixa destinada a cada malalt per separat. En aquest sentit, l'any 1847, per exemple, un malalt gastava 1 ral i 16 maravedís al dia (recordem que un manobre, al mateix any, cobrava 5 rals de jornal), tres malalts gastaven 5 rals i cinc malalts gastaven 8 rals i 2 maravedís, mentre que l'any 1851 un malalt ocasionava unes despeses diàries d'1 ral i 22 maravedís i tres malalts gastaven 4 rals i 32 maravedís. Aquestes quantitats, però, com ja s'ha apuntat, han de ser estrictament orientatives i aproximatives, ja que hom s'adona que varien cada mes i, d'altra banda, no segueixen una lògica que faci pensar en una assignació estricta i comuna d'una quantitat a cada malalt, sinó que més aviat cal pensar en unes despeses determinades per la pròpia idiosincràsia de la malaltia que porta lligada un determinat règim

dietètic, unes determinades atencions mèdiques, etc. Però aquest extrem és tema del proper subapartat.

B) *Serveis oferts als malalts:*

Efectivament, en aquest subapartat ens proposem una aproximació al tipus de serveis que l'hospital de la vila d'Alcover oferia als malalts. Obviament, donem per analitzats els serveis que la institució concedia a altres persones "exemptes de l'estatus de malalt", si més no des d'una perspectiva estrictament biològica, segons que ja hem vist línies amunt. Aquí, doncs, en base a la investigació de tota la documentació pressupostària referida a l'hospital, assajarem unes breus pinzellades del que, un cop analitzats els conceptes inclosos en els pressupostos dels diferents anys, sembla ser que oferia l'hospital a aquells malalts que acollia.

Els serveis oferts als malalts pel "Pío Hospital de pobres de la vila de Alcover" els podem dividir en dues vessants clarament diferenciades: ajuda de caràcter material i ajuda de caire espiritual. Dins del primer tipus d'ajuda cal considerar, en primer lloc, l'alimentació dels malalts, la qual, a la vegada, podia ser producte de la prescripció mèdica pertinent. Així, trobem algunes receptes, ja comentades en d'altres apartats del present treball, que prescriuen un determinat règim dietètic, com és ara el cas d'un noi al qual es recepta "brou de pa i malvas" o el d'una dona, malalta de "hidropesia asitis" a la qual es prescriu un règim dietètic basat en "media tercia de carne de carnero para su caldo diario". A part l'alimentació específica per a cada malalt, la lectura de les despeses pressupostàries de l'hospital ens dona algunes pistes per esbrinar, d'una manera general, l'alimentació ordinària del conjunt de malalts. És així que ens trobem, amb certa freqüència, amb despeses degudes a la compra de productes alimentaris bàsics —diguem-ho així— com és ara pa, arròs, llet, ous, fideus i sèmola o bé condiments elementals com és ara l'oli, la sal i el vinagre, per bé que, tanmateix, podem constatar la compra de productes no precisament de primera necessitat, malgrat que això és o pot ser relatiu, com xocolata, pinyons, canyella, sucre o bé mel, tot i que en algunes ocasions s'assenyala la finalitat de l'adquisició com una finalitat curativa o, si més no, adreçada a una alimentació percebuda com a positiva pels malalts. Així succeeix quan s'assenyala la compra de "sucre y arros per orchatas" o bé "sucra mel y pa per fer brou". Aquesta consideració ens introdueix perfectament a una altra de les vessants que trobaríem dins d'aquest primer grup d'ajudes que hem anomenat de caràcter material: el servei de cures i medicaments desenvolupat per l'hospital. En efecte, en molts casos hom ha d'agrair al responsable d'anotar les despeses dutes a terme per l'hospital el detall d'assenyalar la finalitat de la compra de determinats productes. És degut a aquesta atenció que nosaltres podem conèixer, almenys mínimament, alguns dels remeis oferts per la institució als malalts. No cal dir que una bona part dels remeis estan relacionats amb productes farmacèutics, com es desprèn d'una de les receptes a les quals hem tingut accés i que diu que la malalta en qüestió ha d'abstenir-se "en la actualidad de remedios farmaceuticos hasta nueva disposición", la qual cosa ens fa pensar en una utilització corrent i freqüent d'aquest tipus de productes. Malauradament, no posseïm informació dels remeis d'aquesta índole emprats a l'hospital, però sí que en tenim, en canvi, dels remeis elaborats pel propi hospital. En aquest sentit, els serveis oferts per l'esmentada institució es concretaven en l'elaboració de "pegats", els quals es feien, segons que es desprèn de la lectura dels documents consultats, de llet o bé de vinagre "y trido" (?); en la realització de fregues als malalts a base d'aiguardent, o bé d'untures de sagí i aiguardent; en la utilització d'aiguardent camforat (possible-

ment com a preventiu d'epidèmies) o en altres tipus de remeis com, per exemple, el que ens apareix en el pressupost de 1860 i que diu textualment: "llet y ula per posar al cap de una malalta".

Finalment, dins d'aquest grup de serveis de tipus material oferts als malalts per l'hospital d'Alcover, cal tenir en compte el servei de neteja de la roba utilitzada pels malalts. En aquest sentit, hom troba periòdicament, i més concretament quasi sempre als darrers dies de cada mes, un seguit de despeses degudes a aquesta finalitat: "Per tres cortans de cendra y una lliura y mitja de cebó per la bogada".

L'altra vessant de l'ajuda oferta per l'hospital als seus malalts l'hem anomenada espiritual i inclouria tant els serveis d'aquesta condició adreçats als malalts com els serveis oferts als morts a l'interior de la institució. Entre els primers s'ha de fer referència únicament a l'acte, ja comentat en un altre apartat, de portar la comunió als malalts en l'anomenada "combraga general", mentre que, pel que fa als serveis oferts als difunts, hom troba despeses degudes a oli ("oli per un mort"; "dos topinets oli per los morts per llum"), a fil "per lo drap de mors" i, fins i tot, una despesa de quatre rals, en el pressupost de 1860, per vetllar una nit a l'hospital.

L'hospital per a pobres de la vila d'Alcover, doncs, no limitava la seva acció únicament al terreny material, al terreny de la malaltia i de l'ajuda social, sinó que també oferia als seus usuaris —permeteu-me l'expressió— tot un seguit de serveis o ajudes de caire espiritual.

4.3. Material

Dins d'aquest capítol quart hem analitzat fins al moment present les despeses degudes al personal ocupat a l'hospital i als malalts, la qual cosa ens ha servit alhora per a assajar tot un seguit d'anàlisis que ultrapassen el terreny estrictament econòmic per a donar-nos pistes per endinsar-nos en aspectes relatius a qüestions de tipus social, estadístic, professional, etc. Aquest darrer apartat d'aquest, també, darrer capítol del treball té com a objectiu bàsic donar a conèixer, com si d'un inventari es tractés, els diversos objectes, el material propietat de l'hospital. La quasi exclusiva enumeració de l'esmentat material que farem a les línies següents, penso que dóna, en gran mesura, una acceptable idea aproximativa del grau potencial d'assistibilitat capaç d'oferir la institució analitzada. L'estudi municions de tots i cadascun dels conceptes englobats en els pressupostos dels diferents anys que tenim en compte ens dóna un seguit d'objectes adquirits per l'hospital referits bé a aspectes higiènic-sanitaris (orinals, algun de vidre; sangoneres; xeringues; paelles per als excrements; ribells; escombres), bé a activitats i necessitats quotidianes (llum, ampolles, paelles, gots, plats, cànirs, porrons, setrills, cadires, bufa-focs, cistelles de comprar, xocolateres). D'altra banda, també s'observen un seguit de despeses destinades a la compra de material per a l'administració de l'hospital (llibres per portar els comptes de les rendes i censals), així com tot un seguit de partides pressupostàries força freqüents i importants relatives a despeses efectuades per la realització d'obres a l'edifici de l'hospital, la qual cosa ens fa pensar que el seu estat de conservació no devia ésser, de cap manera, massa satisfactori.

Però, sens dubte, el que realment ens interessa conèixer del conjunt de material propietat de l'hospital és aquell que fa referència directa a la tasca assistencial desenvolupada per la institució. Aquest aspecte del present treball ha estat un dels que se'ns ha aparegut més eixorc a l'hora d'aprofundir-hi convenientment. És per aquesta raó, per aquesta quasi nul·la existència de documentació al respecte dins del període que hem

pres com a guia, que s'ha cregut convenient i oportú de tenir en consideració documentació relativa al tema per bé que allunyada cronològicament de l'etapa analitzada. Aquest procediment —ho hem assenyalat ja algun cop— no és desconegut en el present treball i penso que és metodològicament correcte, utilitzat adequadament, alhora que una peça enriquidora del conjunt estudiat. D'antuvi, i entre altres, hem de palesar el fet que la capacitat real de la institució no era, ni de bon tros, excessiva. És així que, en un inventari del 1809, referit a les pèrdues sofertes per l'hospital de resultes de la guerra del francès, s'hi relacionen únicament 5 màrfegues, 2 matalassos i 4 llits pel que fa a objectes susceptibles d'ésser utilitzats per intal·lar els malalts. Uns anys abans, el 1764, l'hospital d'Alcover comptava amb 8 màrfegues, 3 llits de ferro, 3 llits de peu de Gall (?) i 2 llits "de pilans", la qual cosa suposa una xifra sensiblement superior a la del 1809. D'altra banda, l'únic document referit al tema del període que ens ocupa ens dona notícia de l'existència, el 1859, de "Cinco camas completas y sin colchones á saber tres de hierro y dos de madera todas con su gergon, sabanas, cabesal (cabezal) y mantas". La capacitat de l'hospital, doncs, com ja s'ha apuntat anteriorment, era força reduïda, per bé que, com es recordarà, en analitzar la qüestió referida a l'evolució del nombre de malalts, dins l'apartat A del subapartat 4.2, observàvem el fet que la màxima xifra de malalts atesos a l'hospital en el període 1847-1863 era de 7 en un mateix període de temps. Està clar que sempre resta el dubte de si la capacitat responia perfectament a l'índex de demanda existent, o bé si aquesta s'havia d'emmotllurar en una oferta restrictiva i insuficient. No sembla ser que existissin problemes similars de migradesa pel que respecta al volum de roba disponible per l'hospital. En efecte, a l'esmentat inventari del 1809 hom pot constatar l'existència de 26 llençols, de 3 flassades, de 8 coixins (alguns de ploma d'oca) amb les 8 respectives coixineres, de cobrellits "de Indianas" de 6 tovalloles, de 8 tovallons, de 4 mocadors blancs, de draps de tela, fil per cosir, cotó per apedaçar, benes, etc. L'inventari del 1764, a més a més de les esmentades peces, assenyala també l'existència de camises d'home i de dona. D'altra banda, a aquestes peces més o menys relacionades amb l'assistència higiènico-sanitària als malalts, se n'hi han d'afegir d'altres com són tovalloles de seda per a combregar, estovalles, eixugamans, així com objectes pertanyents, així mateix, al patrimoni de l'hospital: taules, cadires, bancs, caldera, armari, eines de cuina, imatges de Crist, etc. etc.

En conjunt, doncs, l'hospital de pobres de la vila d'Alcover comptava amb tot un seguit de material divers adreçat a cuidar i a satisfer les necessitats primàries dels malalts ingressats a l'edifici i de les persones amb una situació econòmica crítica.

JORDI ROCA I GIRONA